

Justitiedepartementet

Vägar till ett tryggare samhälle. Åtgärder för att motverka återfall i brott (SOU 2024:54)

Er beteckning Ju 2020/09

Kriminalvården ser övergripande positivt på förslagen som lämnas i betänkandet och bedömer att de kommer att ge dömda ökade förutsättningar att leva ett liv utan kriminalitet. Kriminalvården vill dock lämna följande synpunkter på förslagen.

Samordningen av insatser för de dömda som avtjänar påföljd inom Kriminalvården

Kriminalvården är positiv till att myndigheten ska kunna initiera en samordnad individuell plan (se bl.a. Kriminalvårdens remissvar på *Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus*, [SOU 2023:62], KV 2024-1897). Kriminalvården har inga invändningar mot de förändringar som föreslås i nu aktuellt betänkande. Förändringarna som har föreslagits på området kan även medföra att fler insatser från region och socialtjänst blir aktuella för klienterna, vilket bedöms främja den sociala återanpassningen. Eftersom Kriminalvårdens uppdrag och bedömningar av klienternas behov utgår från ett återfallsförebyggande perspektiv, bedömer dock myndigheten att det vore ändamålsenligt om det återfallsförebyggande syftet med åtgärderna tydligare framgår av 1 kap. 5 a § fängelselagen (2010:610) och 5 kap. 3 a § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder.

Kriminalvården har inga invändningar mot att samordnad planering som huvudregel ska initieras för unga lagöverträdare. Det föreslagna andra stycket i 1 kap. 5 a § fängelselagen kan dock med fördel justeras för att även inkludera andra instanser än ansvarig kommun, såsom ansvarig region utifrån dess huvudmannaskap för barn- och ungdomspsykiatri. Därutöver finns det inom socialjuridiken andra åldersgränser för arbetet med barn och unga, vilket sannolikt påverkar hanteringen av klienterna i åldersspannet mellan 18 och 21 år.

Hälso- och sjukvård som ett led i det återfallsförebyggande arbetet

Kriminalvården har inga principiella invändningar mot att myndigheten får ett i delar författningsreglerat hälso- och sjukvårdsansvar. Eftersom myndigheten redan bedriver viss öppen hälso- och sjukvård för intagna, inklusive psykiatrisk öppenvård, bör dock den föreslagna bestämmelsen i förordningen (2023:797) med instruktion för Kriminalvården ändras för att bättre reflektera både myndighetens nuvarande sjukvårdsorganisation och det nu föreslagna uppdraget. Det kan exempelvis göras genom att i bestämmelsen ange ”får” i stället för ”ska”. Därutöver behöver uppdraget att bedriva sådan vård som ska minska risken för återfall i brott med särskild prioritering av missbruksbehandling och ADHD-utredningar förtydligas. Likaså behöver dess påverkan på myndighetens möjligheter att arbeta med de övriga insatserna som ingår i den grundläggande vård som myndigheten bedriver analyseras. Kriminalvården önskar

således att det tydliggörs hur myndigheten utifrån normaliseringsprincipen ska prioritera mellan de insatser som ingår i det föreslagna uppdraget och övrig hälso- och sjukvård som myndigheten erbjuder, särskilt utifrån behovsprincipen. Även om Kriminalvården inte har någon erinran mot förändringen som sådan bör det uppmärksammas att den kan bidra till att Kriminalvårdens uppdrag och uppgifter sväller i en tid då verksamheten redan är ansträngd. Det är därför angeläget att gränserna för myndighetens ansvar tydligt definieras. I syfte att undvika att påbörjade vårdinsatser avbryts vid eller efter villkorlig frigivning är det vidare av vikt att det förtydligas vilket ansvar som ligger på de mottagande och ansvariga regionerna och kommunerna.

Bärkraftiga alternativ till fängelse desto viktigare i återfallshänseende

Kriminalvården är positiv till utredningens förslag avseende hantering av kostnadsansvaret för skyddstillsyn med särskild behandlingsplan och bedömer att det på längre sikt kommer att ha en återfallsförebyggande verkan. Myndigheten bedömer även att det kan bidra till att minska klientökningen i anstalterna.

Kriminalvården välkomnar även utredningens förslag avseende utökade möjligheter att avtjäna fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Även om förslaget kommer att medföra ytterligare tryck på Kriminalvårdens frivårdsorganisation bedöms klientökningen i myndighetens anstalter kunna minska, vilket är angeläget. I likhet med vad myndigheten har anfört i sitt remissvar på betänkandet *Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen* (SOU 2024:48) anser Kriminalvården att tillämpningsområdet för lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll med fördel även skulle kunna omfatta vissa påföljder som döms ut genom beslut, exempelvis bötesförvandlingsstraff och beslut enligt 34 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

Utifrån den lämplighetsbedömning som utredningen föreslår ska införas avseende fängelsestraff överstigande sex månader är det svårt för Kriminalvården att bedöma förslagets praktiska effekter. Förslaget behöver även samordnas med förslagen som lämnats i betänkandet *Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen* (SOU 2024:48). Även om en längre strafftid ofta går ihop med ett högre behov av stöd och kontroll, kan det inte förutsättas att så alltid är fallet. Den för Kriminalvården bästa lösningen är därför den som i slutändan ger myndigheten störst flexibilitet att göra bedömningar utifrån den enskildes situation. Kriminalvården förordar därför att förslaget avseende intensivövervakning genom elektronisk kontroll i bostaden, med nedan efterfrågade justeringar, kompletteras med förslaget om intensivövervakning genom elektronisk kontroll vid kontrollerat boende som presenterats i tidigare nämnt betänkande. En sådan lösning skulle möjliggöra att fängelsestraff på upp till och med 18 månader avtjänas genom intensivövervakning med elektronisk kontroll i hemmet eller på ett kontrollerat boende, beroende på vad som är lämpligast i det enskilda fallet. En sådan ordning skulle inte bara tillgodose behovet av samhällsskydd och brottsoffrets eventuella skyddsbehov på ett adekvat sätt, utan också möjliggöra för myndigheten att lägga mer resurser på kontroll och behandling där de behövs som mest. Lösningen skulle vidare möjliggöra för

Datum
2024-12-09Vårt diarienummer
KV 2024-23910

Kriminalvården att ytterligare minska klientinströmningen till anstalterna, vilket vore välkommet utifrån myndighetens ansträngda läge.

Synpunkter på författningsförslaget

Som utredningen noterat är omständigheterna som ska beaktas i den föreslagna lämplighetsbedömningen enligt 2 a § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll mycket lika omständigheterna i den prövning som myndigheten redan idag gör inför beslut om verkställighet utanför anstalt (se t.ex. s. 192–194 i betänkandet). Annat har inte föreslagits än att dessa omständigheter även fortsättningsvis ska beaktas vid prövningen av om fängelsestraff upp till och med sex månader kan avtjänas utanför anstalt. En längre strafftid går ofta ihop med att ett högre behov av stöd och kontroll. Omständigheterna som utgör särskilda skäl mot verkställighet utanför anstalt i allmänhet bör därför, även utifrån den nuvarande utformningen av 2 § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll, bli starkare vid längre strafftider. En del av den eftersökta effekten kan därför naturligt uppnås genom den lämplighetsbedömning som redan görs inom ramen för 2 §. Det kan därför diskuteras om införandet av 2 a § är påkallat. Det är enligt Kriminalvården mer ändamålsenligt att istället göra 2 § tillämplig på fängelsestraff upp till och med ett år och sex månader, och således behålla presumtionen för verkställighet utanför anstalt. I den mån det bedöms nödvändigt kan det istället övervägas om omständigheterna som ska utgöra särskilda skäl mot sådan verkställighet bör utvecklas och förtydligas.

Utöver synpunkterna ovan bedömer Kriminalvården att det skulle finnas vissa svårigheter att tillämpa den föreslagna 2 a § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll, och har följande anmärkningar på författningsförslaget. Att i den första meningen ange att verkställighet utanför anstalt utöver vad som anges i 2 § endast får ske *om det bedöms lämpligt* riskerar att ge sken av att verkställighet utanför anstalt enligt 2 § kan ske trots att så bedömts olämpligt. Eftersom förutsättningarna enligt 2 § även ska beaktas vid prövningen enligt 2 a §, bedömer Kriminalvården att innebörden av de exemplifierade omständigheterna i den sistnämnda paragrafen behöver förtydligas och tydligare särskiljas från omständigheterna i den förstnämnda paragrafen. I annat fall framstår det som att vissa omständigheter ska beaktas i flera led av prövningen (se även t.ex. s. 221 i betänkandet). Detta skulle inte bara vålla tillämpningssvårigheter för Kriminalvården utan också påverka förutsebarheten för den enskilde. Myndigheten bedömer vidare att det bör förtydligas att risken för återfall i brott ska vara av beaktansvärt slag för att den ska tala emot verkställighet utanför anstalt. Det kan vidare övervägas huruvida brottsofferperspektivet bör anges som ett uttryckligt rekvisit i bestämmelsen. Detta är nämligen svårt att generellt definiera (se t.ex. s. 220 i betänkandet och *Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen* [SOU 2024:48] s. 211 f.). Begreppet kan även lätt sammanblandas med brottsoffrets intresse i det enskilda fallet, som i sin tur kan variera beroende på den enskilde målsäganden. Ordningen riskerar därför att ge sken av att målsäganden har inflytande över straffets verkställighetsform, vilket kan medföra risk för att målsäganden försätts i ett utsatt läge i processen. Det kan vidare erinras om att myndigheten redan idag tar viss hänsyn till brottsoffret inom ramen för prövningen enligt 2 § (se allmänna råd

till 2 § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd [KVFS 2011:6] om intensivövervakning med elektronisk kontroll).

Konsekvenser

Kriminalvården ser positivt på att utredningen beaktat myndighetens behov av anslagstillskott motsvarande kommunernas kostnader för kontraktsvård. Eftersom syftet med förändringen är att öka antalet klienter i kontraktsvård, vill myndigheten dock påpeka att tillskottet måste anpassas till den eftersökta ökningen. Kriminalvården delar utredningens uppfattning om att dygnskostnaden på ett behandlingshem är lägre än den genomsnittliga dygnskostnaden på anstalt. Det bör dock nämnas att dygnskostnaden för anstalter i säkerhetsklass 3 är lägre än dygnskostnaden på ett behandlingshem (2 624 kronor). Kostnadsbesparingar av den storlek som utredningen beskriver, cirka 60 miljoner kronor vid en tioprocentig ökning och cirka 125 miljoner vid en tjugoprocentig ökning av antalet kontraktsvårdsklienter, skulle därför sannolikt inte falla ut i praktiken (se s. 211 i betänkandet).

Kriminalvården noterar att det i beräkningen av den samlade straffmassan som berörs av förändringen av lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll inte har beaktats att en viss andel av klienterna behöver avbryta sin verkställighet. Av detta skäl kan uppskattningen av den samlade straffmassan vara något överskattad, vilket påverkar kostnadsberäkningarna. Kostnadsberäkningen inkluderar inte heller avdrag för villkorlig frigivning (se s. 212 i betänkandet). Om hänsyn tas till detta skulle kostnadsbesparingen enligt Kriminalvårdens beräkningar motsvara 170 miljoner kronor vid en ökning med 20 procent och 215 miljoner kronor vid en ökning med 25 procent.

Slutligen har Kriminalvården uppmärksammat att de uppskattade konsekvenserna av förslagen i betänkandet är beräknade utifrån 2023 års klientvolym, utan hänsyn till de öknings av klientvolymerna som förväntas ske under kommande år. Kriminalvården vill särskilt påtala vikten av att beakta dessa volymförändringar i framtida kostnadsberäkningar.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Martin Holmgren efter föredragning av verksamhetsjuristen Karolina Markgren. Överdirektören Peter Yngve och rättschefen Caroline Oredsson har varit med vid den slutliga handläggningen av ärendet.

Martin Holmgren